

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Sunku gyventi, sunku rašyti

Romualdai Granauskui atgulus amžinojo poilsio Menininkų kalnelyje Antakalnio kapinėse, palydėtam žemaitiškos dainos ir santūraus varinių triūbų gausmo, neretam literatūros žmogui išsprūdo žodžiai, kad išeina paskutiniai mohikanai, paskutiniai didieji, kad baigiasi viena literatūrinė epocha ir prasideda kita. Nebelieka Apučio, Vilimaitės, Granausko kartos kūrėjų. Kai kurie jų savo gyvenimą nutraukė dar anksčiau – pavyzdžiui, Bronius Radzevičius, ypatingos pasaulėjautos rašytojas, pasirašęs po kūrinių savo paties krauju. Savo gyvenimu.

Sunku gyventi, sunku yra ir rašyti, bet taip ir turi būti, – berods tokią ištarmę yra išsakęs Albertas Zalatorius, įžvalgus ir subtilus kritikas, kurio jau irgi senokai nebėra tarp gyvųjų. Ką gi reiškia tas „sunku gyventi, sunku rašyti“? Šiais laikais, kai nėra nei suvaržymų, nei draudimų, kai net klausimas, ar savi-raiška turi ribas, menininkui gali pasirodyti juokingas ar nesuprantamas, nes juk iš esmės viskas galima. Ką nori, tą rašai, maža to, netgi išsispausdinti gali. Kur jau čia tas sunkumas? Kur jau čia tie suvaržymai?..

Bet jie išlieka, ir svarbiausias jų – talento suvaržymas. Talentas nėra palaida bala. Tikrai talentingas žmogus negali rašyti kas pakliuvo, kas ką užsakė, kas kam patiko ar nepatiko, žodžiu, orientuotis į kažkieno nuomonę, o ne į paties savo vidinį balsą. O ką besakyti apie kūrinio kalbą. Šviesios atminties Romualdas Granauskas ne kartą pabrėžė, kad kūrinyje pirmiausia reikia ieškoti kalbos. Jei nėra kalbos – nėra nieko. Tai tas pats, kaip nulipdyti iš molio žmogų ir neįkvėpti jam gyvybės. Tai ir vaikšto po mūsų laisvą ir gražų pasaulį tokie kūriniai – moliniai žmonės be sielos. Be kalbos. Tą galėčiau pasakyti apie daugelį modernių, šiuolaikinių romanų.

Kodėl gi taip atsitinka? Gal dėl to, kad nebėra sunku nei gyventi, nei rašyti?.. Gerovės visuomenėse net detektyvinė literatūra modifikuota į dirbtinį augalą – nusikaltimai tokie nenatūralūs ir sugalvoti, kad visiškai neįaudina nei aukos, nei žudiko, nei seklio, kuris įkūnija visuomenės teisingumą, nuotykių peripetijos. Mes netgi nusikaltimo netyrinėjame – mes tik spoksme į jį kaip į koki panoptikumo eksponatą; šiek tiek pasibjaurėję, šiek tiek susižavėję, ir, aišku, trupučiuką išsigandę. Labai neišsigastame, nes esame apsaugoti, ir mums bijoti saugu – prie židinio su viskio taure ir šunimi po kojomis.

Dabar labai akcentuojamas skaitymo malonumas, ir tai visiškai suprantama, juk vartojimo lygis Lietuvoje gerokai pakilo, ir daugiausia suvartojame dalykų, kurie mums yra patrauklūs, malonūs ir smagūs. Taigi apie jokiais baimes ir kalbėti nėra ko. Nors, kaip man atrodo, gera literatūra visada turėtų bauginti. Nebūtinai kriminaliniu turiniu – veikiau sutrikdydama nusistovėjusius kriterijus, išankstinę nuomonę ir patogius stereotipus savo galinga jėga, liudijančia, kad būties ir prasmės klausimai visada buvo sunkūs. Kad apie juos visada sunku rašyti. Kad kiekviena gera knyga turi savo kainą – skausmo, skriaudos, kaltės liudijimą. Vienatvės, abejonės svorį. Ir kalbą – kaip gyvą kraują.

Ir Bitę Vilimaitę, ir Romualdą Granauską išlydint, švelniai kaip akvarelė liejosi spalio saulė. Kartkartėmis žybteldama aštriu deimanto briaunos spinduliu raudoname klevo lape ar liepsnojančiame viržio krūme. Tylus atsisveikinimas su kalbos burtininkais, laukiant, kada jie vėl prabilis. Juk išeidami paliko rankraščius...

Renata Šerelytė

Aldonos Ruseckaitės nuotr.

*Aš neilgai su tavimi pabūsiu.
Su tavo atvaizdu – gal kiek ilgiau.
Skambės sekundės, skildamos per pusę.
Sakydamos, ko aš nepasakiau.*

*Sapnuosiu kalnus, užpustytą taką,
Žvaigždynų rimtį virš baltos tylos.
Gal ir ne viską ta tyla pasako,
Bet viena tikra – ji nesumeluos.*

*Ilgų kalbų barikadas nuvertus,
Lyg negatyvas išryškės tiesa.
Ir tai, kas buvo gero žodžio verta,
Gal taps poezija, gal taps šviesa.*

Jonas Strielkūnas

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2014 metams suteikė 24 000 Lt paramą šeštadieniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvių puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Sunku gyventi, sunku rašyti • **2-as psl. Regimantas Tamošaitis.** Mintys apie Granauską • **3-as psl. Trys novelės.** Juozas Aputis, Bitė Vilimaitė, Bronius Radzevičius • **4-as psl. Algis Vaškevičius.** Naujas patalpas gavęs Zanavykų muziejus džiaugiasi ir jomis, ir lankytojais • **5-as psl. L. Vasiliauskaitė-Rožukienė.** Prisimenant Tarasą Ševčenką • **6-as psl. In memoriam: Vidmantas Zavadskis** • **7-as psl. Renata Šerelytė.** Naujos knygos. Detektyvinė literatūra • **8-as psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: A. Saudargo knyga „Apie tautą ir jos valstybę“ • Jonui Aisčiui – 110

Regimantas Tamošaitis

(Daliujuosi rytinėmis mintimis, gerai suprantu, kad ne visos tos mano mintys atrodys priimtinos, juk tikras mūsų santykis su literatūra yra labai asmeniškasis, kaip tikėjimas, bet aš galvoju tik taip ir ne kitaip, ir tos mintys mano galvoje atsirado tikrai ne šiandien ir ne vakar, ir nemanau, kad jos pasikeis).

Vakar, spalio 29 d. apie 18 val.; išėjau parūkyti iš šv. Jonų bažnyčios, kur pašarvotas Rašytojas, ir aš susipažinau su rašytojo dukrom ir anūke. Vėliau užsirašiau:

Iš pokalbio su Romualdo dukra šiandien, šv. Jonų bažnyčios kieme: pas Rašytoją buvo atvažiavęs jo kūrinių vertėjas italas, vardu lyg Diegas. Jam liko tik aplankyti Rašytoją ligoninės palatoje, spalio 28 d. ryte. Matydamas, kad rašytojas jau nebekalba ir nebeatsimerkia, italas pamojavo jam ranka tardamas: *Čiao, Maestro!* Tada Rašytojas lėtai prasimerkė, pažiūrėjo į italą, šyptelėjo ir vėl užsimerkė. Jau visam laikui.

Gyvybė tada ir užgeso, 28 d. 11 val.

Beje, italas ne tik vertė Granauską knygas, bet varčiau ir patį Granauską palatos lovoje, kadangi Rašytojui artimoms moterims tai buvo jau per sunku...

Užrašai 2014–10–30, 5 val. ryto.

Sapnavau baltą autobusą, kuriuo važiuoju namo, į Žemaitiją.

Prieš sužinodamas apie Gintaro Beresnevičiaus žūtį naktį sapnavau Gintarą baltu apdaru, keistame kostiume – ovaliniame kiaušinyje, lyg būtų koks grybas.

Prabusdamas galvoju: gal tikrai balta spalva yra tikroji gedulo spalva?..

Šlyt galvoju: su Granausku epocha užsidarė. Galutinai.

Tai ne pesimizmas, mes dar turėsime didelių autorių, negalime neturėti. Bet kol kas tokių fundamentalių, kokie buvo Geda, Martinaitis, Vilimaitė, Granauskas, horizonte kol kas nesimato.

Granauskas man – kaip kūrėjas Žemaitijos pelkėse. Tamsiai rudi vandenys, kuriuose galima lengvai prasmegti, bet kojos jaučia patikimą tvirtą pagrindą, nematomą taką, ir juo ramiai eini į priekį (gyva vaikystės patirtis). Kol tą pagrindą jauti, esi saugus, tikras. Ir jauti jį savo kūnu, kojomis, savimi.

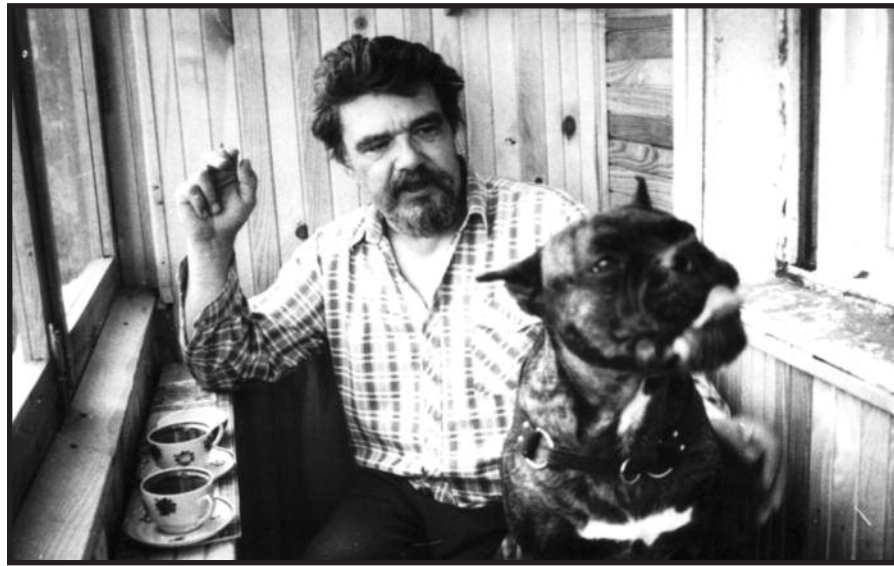
Kojos, pėdos, jungiančios žmogų su žeme – svarbus Granausko kūrinių motyvas, reiškinčios veikėjo gyvenimo tikrumą. Ne akys, ne rankos, bet būtent kojos...

Toje kūrėjoje guli ir Donelaitis, nelabai juos ten, tamsoje, atskirsi.

Vakar (spalio 28 d.) su studentais kalbėjau: tikras menininkas yra tas, kuris gyvena kalboje. Daugelis žodžio menininkų naudoja kalbą kaip priemonę sau išreikšti, bet Granauskas, taip pat Geda, Vilimaitė, iš dalies ir Martinaitis, gyvena gyvoje kalbos stichijoje, patys joje lyg išnykdami, pasitraukdami į šalį, leisdami kalbėti pačiam kalbai, jos gelminei atminčiai. Didysis menininko nusizeminimas.

Prie šių didžiųjų dar pridurčiau Bronių Radzevičių, bet pastarojo savastį įveikė neteisingai suprasta, neteisingai užduota kalba. Trauminei sąmonei ši kalba buvo per stipri, kažkas turėjo pasitraukti. Tačiau Radzevičius galėtų pasakyti: ir aš gyvenau kalboje. Tai būtų teisinga. *Et in Arcadia ego sum...*

Aputis? Lyriškasis Aputis nėra

Romualdas Granauskas ir jo mylimas vokiečių bokseris Bulis, kuriam teko svarbiausio veikėjo vaidmuo rašytojo romane „Kai reikės nebebūti“

Mintys apie Granauską

2014-10-29, ryte, 5 val.

toks stiprus, kartais kalbos galiu sprauti jį blaško, ir tada jis tik plaukia kalbos paviršiumi, visą kalbą suvokdamas tik kaip savo paties atmintį, kuria nuoširdžiai dalinasi su visu jautriu egzistenciniu moderniojo žmogaus pasauliu.

Aputis modernus, jo proza yra lyriška, tai modernizmo požymis. Granausko proza yra metaforiška, tai irgi modernizmo, bet greičiau – modernumo ženklas. Granausko metafora eina į archetipą ir siekia pačią žemę, joje girdimas gyvybės balsas. Aputis lyrizmas kyla iš žmogaus sielos ir eina, sakyčiau, Dievui į ausį, kartu su Justino Marcinkevičiaus *ašara*.

Granauskas – tikras žemaitis, pats tikriausias. Labai jausmingas, labai širdingas ir impulsyvus, bet jis greičiau išsiplūstęs ir išsikeičias, negu tą savo jausmingumą viešai rodyt. Ypač jausmingumo nerodys kūryboje, kurioje Rašytojas jau kalba ne savo, o žemės kalbos balsu. Jis atiduoda savo kalbą žemei.

Justinas Marcinkevičius? Jis man kiek per ryškus, stovintis prieš visus, kalbantį nuo savęs, užstojantis kalbą. Bent man taip atrodo, nes daugeliui, kaip žinau, jis tikrai nieko neužstoja, yra savaime pakankamas ir geras. Visgi aš galvoju, kad Just. Marcinkevičius visomis įmanomomis priemonėmis rodo į kalbą, bet pats lyg trukdo ją pamatyti, yra pernelyg asmeniškasis, tarsi nepasitikintis pačia kalba ir jaučiantis atsakomybę už jos likimą, todėl jo imperatyviniai gestai blaško ir atitraukia. Tikras modernumas, kultūrinio subjekto voliuntarizmas. Kita vertus, archaika: senovės žmogus galvoja esąs atsakingas už kosmoso likimą ir bando išsaugoti būties tvarką

savo ritualais bei visokiais užkeikimais.

Taip, Just. Marcinkevičiaus tekstas yra kiek ritualizuotas.

Prisimenu žmonių eiles Gedimino prospekte prie Lietuvos mokslų akademijos: man jos pasirodė per ilgą, todėl prie Just. Marcinkevičiaus taip ir nenuėjau – tarsi manęs prie jo būtų neprileidę tos susikrimtusios tautiečių minios. Bet liūdniausia istorijoje tai, kad Just. Marcinkevičiaus neįleido į jo paties puoselėtą mūsų Katedrą – į Šv. Jonų bažnyčią, per kurią dabar išeina Granauskas, per kurią išėjo Martinaitis, Geda. Kaltė ir gėda prieš Poetą.

Just. Marcinkevičius man atrodo tradiciškas ir konservatyvus. Granauskas – modernus ar net postmodernus, suvedantis savo žmogų į gyvenimo galių laukus. Tos giliosios gyvenimo galios ir pulsuoja jo kalboje, kurią galima vadinti magiškojo realizmo kūryba. Jis su Martinaičiu dekonstruoja moderniosios kultūros subjektą, išlaisvina archetipinę žmogaus savastį iš kultūrinio egocentrizmo, sugrąžina žmogų į jo ištakas, kur šis dar nėra atsiskyręs nuo pasaulio, dar nėra iškritęs iš būties, nėra užsiklędęs modernistinėje savimonėje. Modernizmas padovanojo mums autistinę klijentą ir haliuciuojantį subjektą, Martinaitis ir Granauskas sugrąžino Žemės žmogui jo pirmąją grynumą, jie atkasė ištakas, kurios yra iki didžiojo nuopuolio, iki subjekto puikybės ir susireikšminimo.

Todėl tokia rekonstruojanti kūryba yra ir esmingai morali, ir filosofiška. Tai gyvenimo filosofija, tai Granausko žodis.

Granausko didžioji dovana lietuvių kultūrai yra tokia: mūsų literatū-

ros tradicinei kaimiškai tematikai jis suteikė filosofinį matmenį, giliuosius prasmės pagrindus, realias vertybines kūrėjas. Kažkaip nerandu jokio kito mūsų rašytojo, kuris kontempliciuotą žemiškąją būti heidegeriškų principu. Granauskas yra Heideggeris mūsų literatūroje.

Krėvė? Vaižgantas? Jie kūrė romantišką mitologinį lietuviybės projektą, jie buvo modernūs vizionieriai. Jie su didžiausiu entuziazmu voliuntaristiškai steigė mitinius pagrindus lietuviybei, kad ši galėtų išlikti mite, būti per mitą ir būti kaip mitas. Kiek pakylėtas nuo žemės, lietuviškai spindintis, maždaug kaip šventoji Maironio Lietuva.

Granauskas visomis pastangomis siekė pasitraukti į šalį su savo „žmogiška, pernelyg žmogiška“ esybe ir leido prabilti pačiam būčiai. Prabilti per kalbą, kurios atmintis – pati didžiausia, prieš kurią reikia nutilti ir nusizeminti, būti su žeme.

Jo kūryboje gyvenimą gyvena ne žmogus ir gyvenimą gyvena ne daiktas: gyvenimas yra žmogaus ir daikto santykis, jų prasmingas susitikimas – kaip lygiaverčių egzistencijos partnerių. Gyvenimas yra santykis, kuriame išryškėja žmogaus ir daikto esmės ir jų gyva partnerystė. Tas santykis racionaliai nemąstomas ir neverifikuojamas, jis tiesiog gyvenamas.

Čia mintimis kryptu prie Arvydo Šliogerio filosofijos – spalio 27 d. buvojome jo jubiliejui skirtoje konferencijoje, prisimenu Viktorijos Dujotytės žemaitiškų rašymus, kur kalboje yra kažkas daugiau nei tiesiog kalbėjimas.

Dar nepasakiau apie Joną Strielkūną, o čia reikėtų. Jis buvo lyrikas – didelis lyrikas. Tačiau jam jo asmeniškasis jausmas ir mintis svarbiau už žodžio paslaptį. Bet nesakau, kad tai blogai – be tokių poetų prarastume save, sulįstume į žemę...

Taip, dar Marius Katiliškis, nulūžusi šaka... Jis čia tinka, bet jį reikia kažkaip įtraukti, sukurti formulę; Jis nulūžo su „Pirmadienių Emerald gatvėje“... Jis archaiškai orientuotas, tik liudijo buvusį gyvenimą, rekonstravo savo atminties pasaulį kalboje kad galėtų gyventi. Bet tokia kūryba nebeturėjo perspektyvos, kaip ir lietuvininkų gyvenimo gražūs metraščiai (Ieva Simonaitytė). Granauskas buvo gyvybingas visą laiką.

Gražiausias komentaras mano feisbuke prie Rašytojo atminimo nuotraukų, (keletas peizažų, kuriuos įvardijau taip: „Dangaus keliai Granausko išėjimo dieną“. 2014-10-28). Studentė Ieva Zaveckaitė į šiuos peizažus atsiliespė taip: „Granauskas gal ir išėjo, bet saulėlydžio senis niekad neišeis.“

Tai tiesa.

Įkėlęs šį rytinį įrašą išsiblaškęs galvoju: reikėtų jį parodyti ir Bukeleienei – ką ji mano? Prisiminiau, kad jos nebėra. Beveik nieko nebėra.

Įkelta į internetą:

Lietuvos rytas: „Literatūrologas R. Tamošaitis: rytinės mintys apie R. Granauską“

<http://kultura.lrytas.lt/literatura/literaturologas-r-tamosaitis-rytines-mintys-apie-r-grauska.htm>

Tiesos.lt

Regimantas Tamošaitis: „Granauskas man – kaip kūrėjas Žemaitijos pelkėse“

<http://www.tiesos.lt/index.php/tin-klarastis/straipsnis/saulius-lapenas.-po-euro-ivedimo-estijoje-valstybes-skola-padvigubejo> □

Romualdo Granausko pypkės

Regimanto Tamošaičio nuotr.

TRYŠ NOVELĖS

Juozas Aputis (1936-2010)

ARKLIO AKYSE (Ištrauka)

Brėkstant jis atsisėdo giraitės pakrašty ant seno kelmo. Žvilgtelėjo į savo drabužio skvermus: jie buvo purvini ir suglamžyti. Nuo senos skrybėlės atbrailų tarpas nuo tarpo žemėn, ant eglų spyglių, paptelėdavo rasos lašai – jų prisirinkdavo beeinant mišku ir kliudant nusvirusias medžių šakas.

Kur jisėjo? Tai, tur būt, jo paties klausimas, kai jis ėmė žiūrėti į vakaro horizontą, graudžiai paraudusį ir vėsus. Sukluses jis girdėjo, kaip to paties klausia ne tik jis, o ir kiti, kurių jis nematė, bet aiškiai suvokė juos esant. Visur: laukuose, kurie kas akimirka vis labiau juodo, tamsėjo ir darėsi paslaptingesni, prie trobų ir daržinių, namų viduje, automobilių kabinose, vakaro gūdumoj burzgiančiuose traktoriuose.

Už kalvos, ant kurios stovėjo trys aukšti kryžiai, sukrypę ir suvargę prieš vakaro žarą, apsegioti nulytais ir nuvytusiais vainikais, driekėsi tamsūs asfalto dryžis – žmogus jo nematė, tik žinojo, kad plentas tenai turi būti, jis vingiavo jo vaikystėje ir niekur negalėjo dingti. Tarp dviejų kalvų buvo nedidelė lomelė, ir ties ją keleivis maitė dažnai nuvažiuojančius automobilius – įstrižai per vakaro žaras, tolyn, lyg į kitą kraštą ar žemę, buvusių nežinia kur, vaikystės mintimis neapreptuose atstumuose. Mirksėdamos slinko asfaltu mažos ugnelės, ir tų ugnelių akys žmo-

gui irgi buvo klausimas – iš kur jis eina ir ko ieško. Ak, dieve! Kaip seniai, gyvenimo užuomazgų, tas viskas buvo! Po tiek laiko dabar jam rodėsi, kad ir žemėje, po jo kojomis, yra kažkokia nuo jo atplyšusi dvasia, kad kiekvienas žmogus, būdamas vis kitoks, alsuoja su keleiviu vienu kvapu, kad kiekvienas takas tebelaiiko jo pėdų atspaudus, dviračio tekinų vėžes. Vieni jau seniai susirado antrus trečius namus, kiti mainė juos kaip kailinius, glostė tą, kuris davė šiltesnius ir pigesnius, kiti tebedėvėjo tą patį milinį drabužį, su kuriuo iš čia išėjo. Tačiau nė vienas nestovėjo vietoje – yrėsi tolyn – kas į šilumą, kas į šaltį, kas iš aukštybių rodė dievo pirštu, o kas

slėniuose vilkosi paskui plūgą. O dabar visi, rodos, susirinko prie išlikusių trobesių, griovių ir medžių, kad nekalbėdami pasakytų vienas kitam, kas tarp jų yra bendra ir ko jie išmoko begyvendami. Žmogui rodėsi, kad jį, parįštą už pažastų, nuleido kažkas iš dangaus ant storos virvės ir pakabino virš tų dvasios laukų ties senu kelmu, ir jis greitai nukris ant žemės, ir puls visi – mirę ir gyvi – prie jo, linguos galvas ir mels patarimo, senutės motinos šluostys jam akis šlapiais baltais rankšluosčiais, dės prie karštos kaktos, o paskui vesis į savo namus, aprodys gurbuose avis, tvartuose gyvulius, paglostys per kiemą einančią katę ir nutildys sulojusį šunį, o paskui pasakos pasakas be galo apie savo ilgą gyvenimą ir klausinės jį. Liūdnas ir geras jausmas nepaliko jo, jis dairėsi į jau visai betemstantį dangų, kur žiebėsi pirmosios žvaigždės. Ir tuo metu laukuose ir pamiškėje nuskardėjo kraupus arklio žvengimas. Prie to balso iš kažkur atskrido kitas, dar kitas ir dar... Nuo vakaro horizonto sunkiai ėmė plėstis mėlynai juodas debesis, jis kilo aukštyng dangumi, varomas šalto vėjo. Žmogus žiūrėjo į tą debesį, kuris jau plėtėsi vis didyn, apimdamas ir dangaus pakraščius, iš kairės ir iš dešinės, o arkliai vėl ėmė skardžiai žvengti, ir tas praeito laiko garsas aidais atsimušė į medžius, į trobas ir daržines, vienydamas visa, kas gyva. Dabar jau bene ketvirtą kartą nuskardėjo arklių žvengimas, drebindamas nurimusią apylinkę, o žmogus pakilo, pamovęs savo ryšulį lazda, užsimetė jį per petį ir patraukė į tą pusę, kur buvo daugiausia jo pėdų ir jo žygių.

Juozas Aputis. Sugrįžimas vakarėjančiais laukais, 1977.

Bitė Vilimaitė (1943-2014)

DVI ŽVAKĖS

Maža zakristija buvo pilna žmonių. Kunigas sėdėjo už stalo, priešais pasidėjęs striausią knygą, į kurią surašinėjo užsakymus. Poros, atėjusios susitarti dėl jungtinių dienų, jautėsi pranašesnės už tuos, kurie atėjo užpirkti mišias už mirusius. Tačiau visą tą šurmulį staiga nutraukė pusamžė moteris, energingai prasibrovusi prie kunigo. Tuoj prasidės mišios, ir ji nori atlikti išpažintį. Kunigas užvertė tal mudą ir išskubėjo į klausyklą. Žmonės liko it musę kandę. O du ypač nusiminę vyrai išėjo lauk. Jie susidūrė tarpdury, pažinę vienas kitą kilstelėjo skrybėles. Dar kai lankydavo savo žmonas ligoninėje, jie susidurdavo koridoriuje. Dabar, deja, jau buvo likę vieni, visiškai vieni, ir, atėję užpirkti mišias už mirusias žmonas į šią mažą bažnytėlę miesto pakraštyje, jie tarėsi dar sustabdysią galutinį išsiskyrimą. Dabar jieėjo vienas šalia kito tamsia liepų alėja. Tas, kuris vyresnis, buvo aukštas, stambus, rudo gymio, nekreipias dėmesio į savo išvaizdą. Jo vardas buvo Petras. Antrasis – jaunyvas, liešas, inteligentiško veido. Jis prisistatė: „Povilas.“ Pasirodo, jiedu gyveno netoli vienas kito, ir Petras pasisiūlė Povilą pavėžėti.

– Nagi, sėskitės, – atidaręs mašinos dureles tarė

Aldonos Ruseckaitės nuotr.

Petras, nubraukdamas nuo sėdynės visokį šlamštą. – Važiukime pas mane. Turiu dvi žvakes. Uždegsime, pasėdėsime, pasikalbėsime.

Jo butas, kažkada gražiai įrengtas, dabar buvo šaltas ir apleistas. Povilas, nenusirengdamas palto, sumuko į fotelį. Priešais kabojo didelis moters portretas. Moteris sėdėjo krėslė, laikydama rankoje mažutį kavos puodelį. Jos lūpose buvo sustingusi klastinga šypsena.

– Kur čia tos žvakes, – murmėjo Petras, jau įsipykęs į veltines šlepetes. Jis tyliai čiuzinėjo po kambarį. Galiausiai uždegė dvi žvakes: vieną – baltą, kitą – mėlyną.

– Neturiu kuo pavaišinti. Pamištu nusipirkti cukraus ir arbatos. Paprasčiausiai man dabar nieko nereikia.

Povilas linktelėjo įsistebeilijęs į mažą virpančią liepsnelę. Jis pasirinko mėlynąją žvakę. Tačiau ji ėmė rukti ir jis pirštais nugnybo dagtį. Abu tylėjo. Atrodo, juos stebi ta moteris iš portreto. Petras mostelėjo į sieną:

– Veikia, ar ne? Kaip gyva. Sumokėjau nemažus pinigų. Dailininkas perpiešė iš nuotraukos. Kiek paprašė, tiek ir daviau.

Povilas nepakėlė akių. Jam ir į galvą neatėjo, kad galima užsakyti portretą iš nuotraukos. Kam to reikia? Čia, standartiniame bute, toks didelis paveikslas...

Mėlynoji žvakė vėl ėmė rukti. Jiedu žadėjo kalbėtis. Bet... apie ką?

Petras stebėjo lygiai degančią savąją žvakę. O Povilas ir vėl pirštais nugnybo savosios dagtį.

– Na, – ištarė, – kas čia su ta žvake darosi?

Tada Petras, kaip šeimininkas, pasiūlė:

– Verčiau susikeiskime. Tegu tavoji būna balta.

– Ne, aš jau pasirinkau šitą. Mėlyną.

– Gerai.

Abu sėdėjo paskendę mintyse. Povilui atrodė, kad nieko beprasmiškiau nebuvo galima sugalvoti – sušalus, alkaniems, beveik išvytiems iš zakristijos sėdėti tamsiame kambaryje prie žvakių šviesos. Apie mirusią žmoną jis visai negalvojo.

– Gerai, tai aš jau eisiu, – pasimuistęs tarė.

– Kaip nori. Tačiau, žiūrėk, tavoji žvakė dar nesudegė, – kažkaip reikšmingai pasakė Petras.

Povilas pakilo. Džiaugėsi, kad yra su paltu ir nereikės prieškambariye trypinėti rengiantis ir atsiveikinant. Petras seniokiškai atkakliai kalbėjo:

– Tai iki pasimatymo. Šįkart neišėjo pasikalbėti. Susitiksime bažnyčioje per mišias. Jei kartais nesusidurtume, tai žinok, toje vardų litanijoje, kur skaitys kunigas, išgirsi ir manosios vardą... Kunigas pasakys: už Olimpiją... Ar nepamirši?

O kam atsiminti?! – beveik bėgdamas gatve galvojo Povilas. Vėjas bloškė jam į veidą lapus ir dulkes. Greičiau užmiršti, viską užmiršti... Jam buvo ir gėda, ir grau-du.

Jis susikišo rankas į kišenes ir tada pajuto, kaip skauda nudeginti pirštai.

Bronius Radzevičius (1940-1980)

BALANDIS

Tarp visokių meilės griuvėsių, tarp buvusių vilčių ir ketinimų stoviu perdien aš prie lan-go. Miestas skendi šviesoje, nors saulė jau į vakarus. Šykščiais spinduliais nušviesta namo siena, bloškia aštriu jausmu. Gatvės, aikštės, už miesto ribos prasideda laukai, žali pušynai ir byrantis geltonas pakriaušės smėlis atokaitoj. Jis byra po žaidžiančių vaikų kojom, byra po kopiančių į kalną medžių šaknim. O šlaitą skalauja vanduo, saulės atšvaitai krinta ant žvejojantčio berniuko veido, jį aptaškė drumzlinu vandeniū šokinėjusi žuvis, baltu nesustingstančiu ruožu kyla ir leidžiasi jo liesa figūrėlė. Kojos jau įmerkotos į vandenį, pirmų basų pėdų žymės pakrantės smėly. O žuvėdros bijo sparnais paliesti vandenį. Saulės nušviestos laimingos akys vaikų. Balandis – kiek daug jis žada prie upės susispietusiems vaikams. Kiekviena kalva, pušynas ir karklų pažaliavusi žievė. Neaiškūs ir todėl taip džiugina, viltim dvelkia saulėti tilto turėklai, šaligatvis ir geltonas šiaudas ant tako. Aš žinau, aš prisimenu, kaip džiugino pirmasis žolės aksomas pievutėj, kaip laukiau kažkada šio mėnesio. Kaip tolimos vaikystės aidas, kaip neaiškūs prisiminimas, stovi dabar basi vaikai ant upės smėlio, ir vanduo skalauja jų kojas, siūbteli bangom į kranto smėlį ir palieka jį žvilgėti atokaitoj.

Išsklaidytos dingo akimirkos, sklidinios neaiškaus laukimo, jos sustingo ant namų, medžių ir miško kontūrų ir, blykstelėjus saulei, išryškėjo kaip klyksmas daiktų, kurie saugo prisiminimą apie tave ir kviečia ilgam, bet beviltiškam pokalbiui. Gal todėl taip mažai, išskyrus vaikus, žmonių prie upės. Vienas kitas stabteli ir skuba tolyn, tarsi bijodamas pastebėti smėlėtą šlaitą pavasarį, nors jis kiekviena savo smiltim šaukiasi jo. Kaip nepageidaujamas praeivis ar buvęs draugas trukteli už alkūnės, kviečia, prašo, galbūt net maldauja žvilgtelti į jo suvargusį veidą. Bet niekas nenori stabtelti, skuba savais keliais ir tarsi prašymas, tarsi maldavimas, tarsi skundas per mašinų užesį, per žmonių balsus, per savo paties žingsnių aidą, smelkiasi į mane tas garsas, tie nesuprasti žodžiai.

Blausi prietema kambary. Per baltas užuolaidas krinta šviesa, spindulių ruožas ant parketo, ant moters batų. Mažai ir šviesos, ir šešėlių. Tyla. Per retkarčiais neįprastai reikšmingai nuaidinčius žingsnius koridorių skverbiasi balandžio popietės kvietimas. Bet aš dar sėdžiu, aš dar delsiu, nors knyga jau numesta ant stalo, ir žvilgsnis sustoja ties ant vinies kabančiu švarku. Retkarčiais pasigirsta skardūs vaikų balsai nuo upės. Ar ne mane jie tik kartais šaukia? Aš įsiklausau nesąmoningai, galbūt net viliuos išgirsti savo vardą – kuo gi kitaip paaiškinsi šį mane apėmusį laukimą. Visai įmanoma, kad atgimė many vaikystė. Kitaip – ko gi aš, nežymiai praskleidęs užuolaidą, tarsi bijočiau būti pastebėtas, žiūrėčiau ir žiūrėčiau pro langą.

Radzevičius, Bronius. Žolė po šerkšnu: Apysaka. Novelės. – Kaunas: Varpas, 1994.

Naujas patalpas gavęs Zanavykų muziejus džiaugiasi ir jomis, ir lankytojais

Zanavykų muziejus įsikūrė buvusioje Zyplių dvaro vežiminėje

Vežimas simbolizuoja ir buvusių patalpų paskirtį

Algis Vaškevičius

Spalio pradžioje sukako pusmetis nuo tos dienos, kai Šakiuose iki šiol veiks vienintelis šio krašto Zanavykų muziejus iš ankštų patalpų mieste persikėlė į naujas erdves Lukšiuose esančiame garsiajame Zyplių dvare. Erdviose, restauruotose buvusios dvaro vežiminės patalpose Zyplių dvaro ansamblyje sutilpo ir per 55 tūkstančiai eksponatų, kuriems iki šiol labai trūko vietos, nes anksčiau muziejus veikė nedideliame name, kuriame kažkada gyveno ir Šakių meras.

„Per metus mes sulaukdavome vos dviejų tūkstančių lankytojų. Dabar, kai persikėlėme čia, per pirmuosius mėnesius jų skaičius išaugo kelis kartus. Zyplių dvaras gerai žinomas ir Lietuvoje, ir užsienyje, jį per metus aplanko daugiau kaip 30 tūkstančių žmonių, tad nemažai ekskursantų čia atranda ir mus“, – džiaugėsi muziejaus direktorė, daugiau kaip dvidešimties metų darbo patirtį muziejinkystėje turinti Rima Vasaitienė, pridurdama, kad darbuotojai greitai apsiprato su važinėjimu į darbą iš Šakių.

Dar 2009 metais Šakių rajono savivaldybės taryba priėmė sprendimą muziejų perkelti į lankytojams patrauklesnę erdvę su išvystyta traukos infrastruktūra – į Lietuvos kultūros paveldo registrą įtrauktą Zyplių dvaro sodybą. Senojo muziejaus patalpų plotas buvo vos 325 kvadratiniai metrai, iš jų

muziejaus nuolatinių ekspozicijų salių plotas sudarė 206 kv. metrus. Dabar eksponatus galima talpinti maždaug 850 kv. metrų atnaujintose ekspozicijų patalpose. Iš viso beveik 1100 kv. metrų restauruotose patalpose be ekspozicijų salės dar įrengtas biuras, sanitarinės patalpos, edukacinė salė, suvenyrų kioskelis.

Prieš persikeliant į naujas erdvas patalpas jas teko suremontuoti. Pinigų darbams pavyko gauti įgyvendinant Europos Sąjungos ir Šakių savivaldybės lėšomis finansuojamą projektą „Zanavykų krašto muziejaus plėtra“ – statybos darbų čia atlikta už 1,86 milijono litų (apie 660 000 dolerių), o bendra projekto vertė – 2,3 milijono litų (apie 0,85 milijono dolerių). 2012-ųjų metų rudenį pradėję darbus statybininkai pirmiausia sutvarkė pažeistas atramines buvusios vežiminės stogo konstrukcijas, pakeitė stogo skardos lakštus, įrengė lietaus nuotekų sistemą, sutvarkė šildymo sistemą. Kolūkio laikais čia buvo grūdų sandėlis be grindų, langai sutrešę, papuvę. Dabar atstatytos pažeistos sienų konstrukcijos.

Zanavykų muziejus buvo atidarytas 1928 m. birželio 21 d. Šakių „Žiburio“ gimnazijoje, minint jos įkūrimo dešimtmetį. Tada pirmojo muziejaus dviejuose kambariuose buvo eksponuojami dailės kūriniai, numizmatikos rinkiniai, etnografiniai daiktai, rankdarbiai. Muziejaus įkūrėjais buvo zanavykų ateitininkai, pirmasis direktorius – studentas medikas Antanas Pavalkis. Antrojo pasaulinio karo me-

tais 1944-ųjų rugsėjo mėnesį gimnazijos pastatas ir jame įsikūręs muziejus sudegė.

Surinkus daug vertingų etnografinių daiktų, vietos kraštotyrininkų iniciatyva 1986 metais Girėnuose buvo įkurtas kraštotyros muziejus, o 1992-aisiais jam suteiktas savivaldybės įstaigos statusas ir jis pavadintas Zanavykų krašto muziejumi. 2005 m. balandžio 1 d. muziejus tapo Šakių rajono savivaldybės biudžetine įstaiga.

Zanavykų muziejaus rinkiniai susideda iš pagrindinio ir pagalbinių fondų rinkinių. Pagrindiniame fonde kaupiami archeologinė, istorinė, meninė, etnografinė ar kitokia kultūrinę vertę turintys autentiški eksponatai, pagalbiniame moksliniam fondui priklauso fotokopijos, reprodukcijos, prastos būklės, tačiau krašto istorijai reikšmingi eksponatai. Vertingiausių fondų dalį sudaro etnografijos rinkinys, kuris atspindi zanavykų etnines ypatybes, verslus, amatus, buitį. Tai namų apyvokos daiktai, susisiekimo priemonės, baldai, darbo įrankiai, drabužiai, namudiniai audiniai.

Istorinėje atnaujinto muziejaus salėje yra pristatoma zanavykų krašto, Šakių miesto, švietimo istorija, numizmatika, muziejaus dokumentų rinkiniai, žymūs krašto žmonės, religija. Lankytojus pasitinka vežimas, kuris primena apie anksčiau buvusią šių patalpų paskirtį, yra ir rogės.

Paklausta, kas yra būdingiausia zanavykams ir kuo jie skiriasi nuo savo kaimynų sūduviečių, direktorė sakė, kad labiausiai išsiskiriama zanavykų tarpe. Norint šį faktą pabrėžti, muziejaus ekspozicijas renge specialistai sumontavo specialias medines sieneses, kuriose surašyti zanavykiški žodžiai ir terminai. Visa tai pateikta estetiškai ir patraukliai.

Didžioji etnografinio rinkinio dalis yra sukaupta Šakių rajono ribose ir fragmentiškai atspindi šio krašto kaimo buitį bei materialinę kultūrą. Lankytojas susipažins su svarbiausiais kaimo verslais: žemdirbyste, gyvulininkyste ir bitininkyste. Ekspozicijoje rodomas lino ir duonos kelias, eksponuojami tradiciniai zanavykų stubos baldai, pristatomi senoviniai buities reikmenys, namų apyvokos daiktai, staliaus ir kitų meistrų darbo įrankiai. Tarp retesnių eksponatų galima paminėti kuliamažą, dovilų sėtuve, moglį, mangalį, kaparą, ubago lovą, odinius pelių spąstus, arklinę šiupelę.

Noriai yra lankomi ir edukaciniai užsiėmimai, juose dalyvauja jaunimas. Užsiėmimų yra įvairių – nuo medinių skrynučių marginimo iki polimerinio molio dirbtuvių. Muziejuje nuolat rengiamos parodos, vyksta susitikimai. Spalio pradžioje čia surengtas albumo „Sūduvos dailė. Grįžtantys paukščiai“ pristatymas, ta proga muziejaus sienas papuošė šio albumo išleidimo iniciatorės, Či-

Etnografiniai zanavykų tautiniai kostiumai

Algio Vaškevičiaus nuotraukos

Atkelta iš 4 psl.

kagoje gyvenančios dailininkės ir mecenatės Magdalenos Birutės Stankūnienės batikos darbai, paskolinti iš Marijampolės.

Muziejuje nemažai dėmesio skirta ir garsiems šio krašto išeiviams. Žymiausi tarp jų – Kidulių valsčiaus Šiaudinės kaime gimęs vienas garsiausių lietuvių diplomatų Vaclovas Sidzikauskas (1893-1973), daug metų dirbęs Lietuvos diplomatinėje tarnyboje Šveicarijoje, Vokietijoje, Didžiojoje Britanijoje ir kitose šalyse. 1950-aisiais iš Vokietijos persikėlęs į Jungtines Amerikos Valstijas, jis aktyviai dalyvavo Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto darbe, vėliau buvo Pavergtųjų Europos tautų seimo pirmininkas. Diplomatas mirė Čikagoje, jis palaidotas Niujorke.

Zanavykai prisimena ir poetę bei mokytoją kraštetę Gražiną Tulauskaitę-Babravičienę (1908-1990) iš Lekėčių, kuri 1949-aisiais atsidūrusi JAV gyveno Cicero, vėliau – Putname. Lietuvoje ir Amerikoje ji yra išleidusi keletą eilėraščių rinkinių, daug jos kūrybos spausdinta periodikoje. Kita garsi kraštetė – Liepalotuose gimusi rašytoja Petronėlė Orintaitė-Janutienė (1905-1999), 1949-aisiais atvykusi į Ameriką ir nuo 1959-ųjų gyvenusi Los Andžele. Yra išleisti jos poezijos rinkiniai „Vingių vingiai“, „Dirvonų dukterims“, „Šulinys sodyboje“, „Legendų liepsnos“, apsakymų rinkiniai „Iš sostinės“, „Jurgučio pieva“, „Martį iš miesto“, romanai „Paslėpta žaizda“, „Daubiškės inteligentai“, o 2006-aisiais pasirodė biografinė knyga „Ką laumės lėmė Liepalotų medynuose“.

Garsūs ir šio krašto menininkai išeiviai – tai ir grafikas, tekstininkas, tapytojas Antanas Tamošaitis (1906-2005) iš Barzdų, išleidęs ne vieną etnografinę knygą, surengęs daug parodų JAV ir Kanadoje, šios šalies vyriausybės 1967 metais apdovanotas Šimtmečio medaliu už nuopelnus Kanados kultūrai. Po ilgų emigracijos metų 2000-aisiais jis grįžo į Lietuvą. Rokas Stepulaitis (1919-1998) – kraštetis iš Sintautų, taip pat atsidūręs Kanadoje. 1996-aisiais jam suteiktas Šakių miesto garbės piliečio vardas, o 40 savo kūrinių jis dovanojo šiam muziejui. Jiems, taip pat užjūriuose atsidūrusiems Sintautų valsčiuje gimusio Vasario 16-osios akto signataro Saliamono Banaičio šeimos nariams ir kitiems kraštą garsinusiems žmonėms atnaujintame ir lankytojų skaičiumi besidžiaugiančiame zanavykų muziejuje skirtas deramas dėmesys. □

Prisimenant Tarasą Ševčenką

„Vilnius ir mano širdžiai taip pat yra brangus prisiminimais, kaip ir tavajai...“

Marijos Zankoveckos nacionalinis akademinis Ukrainos dramos teatras po spektaklio.

Laimutės Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotr.

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Per Ukrainos kultūros dienas, skirtas 200-osioms literatūros klasiko, tautinio sąjūdžio įkvėpėjo poeto Taraso Ševčenkos metinėms, Lietuvos nacionaliniame dramos teatre spalio mėnesį viešėjo Marijos Zankoveckos nacionalinis akademinis Ukrainos dramos teatras su socialine muzikine poema pagal T. Ševčenkos kūrinį „Katerina“. Spektaklis apie tragišką moters likimą, pasak režisieriaus Bogdano Revkevičiaus, apibendrintai atspindi visos valstybės likimą: „...Štai tokia liūdna paralelė. Idėmiai pažiūrėjus į kūrinį, viskas persmelkta žodžių: „Žmonės širdies nepamatys, pasakys – tinginys“, „žmonės neatleis“, „savi žmonės kaip svetimi“ ir panašiai – visi šie žodžiai nusako mūsų mentalitetą. Problema yra mumyse, nes tik mes patys esame savo namų šeimininkai, ir kol mes juose nesunitvarkysime, tol neturėsime ramybės“. Šio spektaklio metu dalyvavo Ukrainos kultūros ministras Jevhenijus Nyščiuukas. Šią poemą Tarasas Ševčenko dedikavo jį iš baudžios išpirkusiam poetui Vasilijui Žukovskui.

LNDRT meno vadovas Audronis Liuga priminė, kad be tradicinio ukrainiečių teatro, lietuvių žiūrovai bus supažindinti ir su šiuolaikiniu, – „...lapkritį jauni ukrainiečių teatro menininkai kartu su lietuvių aktorais parengs skaitymą pagal unikalų dokumentinį tekstą „Maidano dienoraščiai“. Šiuos skirtingus meninius renginius sieja bendra tema – tautos likimas ir patriotizmo vertė sunkiausiais šalies gyvenimo momentais“.

Tarasas Ševčenko gimė 1814 m. kovo 9 d. baudžiauninkų šeimoje. Būdamas paaugliu tapo našlaitis. Ketu-

riolikos ėmė tarnauti pas dvarininką Pavelą Endgelhardtą, kartu su ponu 1828–1831 m. gyveno Vilniuje (Pilies g. 10 ir Didžioji g. 23), Vilniaus universitete dailės mokėsi pas Joną Rustemą. Lenkų kalba skaitė Adomo Mickevičiaus ir kitų filomatų kūrybą (laiškuose draugams dažnai cituoja A. Mickevičiaus „Konrado Valenrodo“ ir kt. posakius). Vėliau laiške vilniečiui Bronislavui Zaleskiui rašė: „Vilnius ir mano širdžiai taip pat yra brangus prisiminimais, kaip ir tavajai...“ 1848 m. Kos-Arale parašė poemą „Garsingam Vilniuje įvyko...“ (manoma, siužetas apie 1832 m. įvykius, kai buvo uždaromas Vilniaus universitetas). Be universiteto, poemoje minimi Aušros Vartai, Vingio miškas, Neries upė.

1831-aisiais T. Ševčenko persikraustė į Sankt Peterburgą. 1838 m. dailininko Karlo Briulovo, poeto Vasilijaus Žukovskio ir kitų menininkų pastangomis išpirktas iš baudžios. 1838–1845 m. studijavo Sankt Peterburgo dailės akademijoje. Vėliau dirbo dailininku-iliustruotoju, piešdavo, keliavo po Ukrainą, rašė eiles, piešė senovės paminklus, piliakalnius, pilių griuvėsius. 1847 m. paskirtas Kijevo universiteto piešimo dėstytoju.

1847 m. balandžio mėnesį už maištingus eilėraščius ir priklausymą slaptai „Kirilo ir Metodijaus“ draugijai buvo suimtas. Tremtyje susidraugavo su lietuvių visuomenės veikėjais Zigmū Sierakausku, Jonu Stanevičiumi, Bronislavu Zaleskiu, Mykolu Zelionka, Eduardu Vytautu Želigovskiu (Antanu Sova). 1858 m. grįžo į Sankt Peterburgą. Tapė graviūras, bendradarbiavo žurnaluose „Sovremennik“, „Iskra“. T. Ševčenko mirė 1861 m. kovo 10 d. Sankt Peterburge. Vladas Abramavičius knygoje „Tarasas Ševčenko ir Vilnius“ teigia, kad poetas iki pat mirties neužmiršo Lietuvos sostinės. □

Scena iš spektaklio „Katerina“

„Gyvenimas - ne 'trumpa žvakė', o nuostabus fakelas”

Virginija Babonaitė-Paplauskienė

„Tikroji laimė yra išnaudoti save ypatingam tikslui pasiekti, būti gamtos jėga...<...> Man gyvenimas - ne „trumpa žvakė“, o nuostabus fakelas, kurį man leista šiek tiek palaikyti. Prieš perduodamas jį ateities kartoms aš noriu, kad jis degtų kuo ryškiau...” Šie Geroge'o Bernardo Shaw žodžiai tinka nusakyti spaustuvinininko, inžinieriaus **Vidmanto Zavadskio** (1944-2014) gyvenimui.

Spalio 19 dieną, sekmadienį, sustojo plakusi inžinieriaus, spaustuvinininko, „Morkūno ir Ko” spaustuvėje esančios leidyklos „Naujasis lankas” direktoriaus Vidmanto Zavadskio širdis. Likimo laimė paskubėjo, nukirpdama jo gyvybės siūlą... Ant stalo liko atverstos, o kompiuteryje nesumaketuotos knygos, neišleisti nauji leidiniai... O kiek dar buvo planų ir sumanymų...

Vidmantas Zavadskis buvo knygos žmogus, daugiau nei dvidešimt metų pasišventęs knygų „suvėrimui”. Sunku dabar suskaičiuoti, kiek gi tūkstančių jų išleista, kiek saulės spindulių padovanoja pasauliui... V. Zavadskis buvo įžvalgus leidėjas, pamėgęs ir pavartęs naujos knygos rankraštį, jau žinojo, kaip atrodys knyga, kokia ji bus. Charizmatiška, kilni ir tauri asmenybė spinduliavo nepaprasta dvasine šviesa, kaip magnetas traukė žmones. Ėjo į pasaulį atvira širdimi. Pasitikėjimas, giedra meilė artimui vedė jį gyvenimo keliais. V. Zavadskis turėjo mokytojo talentą: mokėjo padrašinti, paskatinti jaunus žmones, pasidalinti profesine patirtimi.

Itin jautriai išgyveno Morkūno spaustuvės pirmtako Mykolo Morkūno kapo išniekinimą (tolimas Morkūno giminaitis pasidarė ten savo giminės kapavieta). V. Zavadskis dėjo pastangas atstatyti teisingumą, siekdamas ištaisyti Lietuvos kultūrai padarytą skriaudą... Deja, geležinis biurokratinis aparatas buvo galingsnis už trapią žmogaus širdį... Spalio 23 dieną Vidmantas Zavadskis atgulė amžinam poilsiui Eigulių kapinėse Kaune.

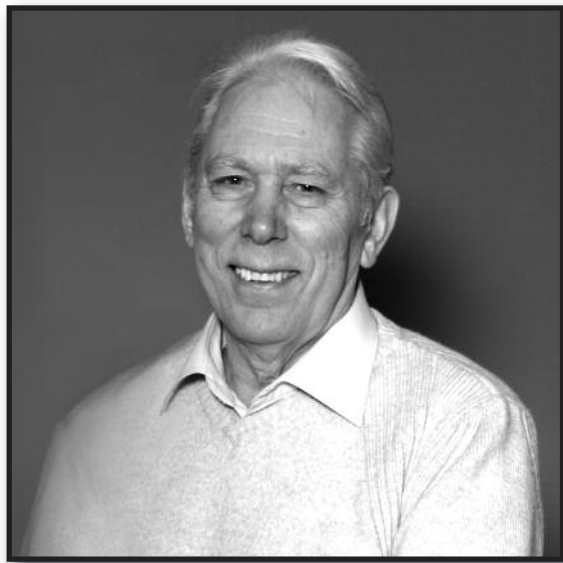
„Užmiršti praeities negalima”

Vidmantas Zavadskis gimė 1944 metais, liepos 10 dieną Slikiuose, mokytojų šeimoje. Okupantų valdžia siekė sunaikinti gražiausią inteligentijos žiedą, kaip ir daugelį inteligentų, taip ir Zavadskių šeimą 1949 metais išvežė į Irkutską, Bachono rajoną. Šaltis, alkis, sunkus fizinis darbas kolūkyje, okupacinės valdžios patyčios – visa tai buvo slogi kasdienybė. Už savo pažiūras Vidmanto tėvai 1952 metais ir vėl buvo išvietinti – išmesti iš kolūkio...

Prieš keletą metų V. Zavadskis kartu su tokiais pat tremtiniais kaip ir jis inicijavo knygos „Sibiro vaikai” išleidimą. Buvo pagrindinis knygos parengėjas – rinko atsiminimus, maketavo, leido. Ta pati knyga jo rūpesčiu buvo išversta į anglų kalbą – „Children of Siberia” (vertė Živilė Gimbutaitė).

Knygoje V. Zavadskis rašė: „Mūsų šeima panaši į daugelį kitų Lietuvos šeimų. Ji nebuvo kuo nors išskirtinė, taigi sulaukė panašaus likimo. Tėvai – pirmos kartos inteligentai, kilę iš valstiečių, atgimusios Lietuvos patriotai. Jų gyvenimas buvo sugriautas. Trys broliai Zavadskiai – mokytojas Jonas, aktorius Povilas ir karininkas Stasys – atsidūrė lageriuose, pastarasis ten žuvo. Jų tėvai, mano seneliai, Aleksandras ir Rozalija Zavadskiai, 1948 metais buvo ištremiti į Krasnojarsko kraštą. Ten, Sibire, jie ir mirė. Lagerio neišvengė ir pusbrolis Juozas Zavadskas. Kitas pusbrolis – moksleivis Benonas Zavadskas, Lietuvos partizanų ryšininkas, per karinę operaciją buvo nušautas Šėtos miške. Mes iš Sibiro grįžome tik po daugelio tremties metų. Nenoriu spėlioti, ką mes, užaugę svetur, praradome. Žinau viena – užmiršti praeities negalima. Apie tai turi žinoti mūsų vaikai, mūsų anūkai...”

Vidmanto tėvas po dešimties tremties metų bandė sugrįžti ir įsitvirtinti Tėvynėje – deja, nesėkmingai. Neturėdamas reikiamų tremties panaiškinimo dokumentų, nesurado užuovėjos. Teko sugrįžti atgal į Sibirą. Visa šeima persikėlė į pramoninį miestelį Biriusą. Tremtyje Vidmantas baigė pradinę bei vidurinę mokyklą, įstojo į Tomsko Politechnikos institutą, kurį 1967 metais sėkmingai

Spaustuvinininkas, leidėjas Vidmantas Zavadskis

baigė. Dirbo Omske, vėliau persikėlė į Vilnių, į Skaičiavimo mašinų specialų biurą (SIGMA). Tačiau tremtinio šleifas lydėjo ir čia. Su šeima glaudėsi bendrabutyje, iširašė į eilę butui gauti. Po daugelio metų, nušvitus vilčiai gauti butą, už savo pažiūras „lojalių lietuvių” buvo išskustas okupacinei valdžiai ir pašalintas iš eilės. Vėliau, 1982 metais, persikėlė gyventi į žmonos Kristinos tėvų butą Kaune. Įsidarbino „Žemprojekte”. Jo tiesioginiu viršininku tapo Tautvydas Majauskas. Jie abu išitraukė į pagrindinę veiklą.

„Į Laisvę”

Lietuvai atgavus Nepriklausomybę, „Į Laisvę” fondo valdyba Čikagoje sumanė stiprinti kovotojų gretas ir ėmėsi kurti šio fondo filialą Lietuvoje. Formalus „Į Laisvę” fondo Lietuvos filialo įsteigimas įvyko 1990 spalio 24 d. Šios organizacijos Lietuvos skyriaus valdybą sudarė Mindaugas Bloznelis, Liudas Dambrauskas (pirmininkas), Vaidotas Daunys, Arvydas Juozaitis ir Vidmantas Valiušaitis (sekretorius). Fondo valdyba padovanojo modernų kompiuterį su lazeriniu ir adatiniu spausdintuvais, kurių bendra vertė anuomet buvo apie 10 tūkstančių dolerių. 1990 metais gruodžio mėnesį kompiuteris atsidūrė V. Daunio vadovaujamoje žurnalo „Krantai” redakcijoje Vilniuje. Po 1991 sausio įvykių kompiuteris buvo išvežtas į Kauną ir patikėtas fondo nariams Tautvydui Majauskui bei Vidmantui Zavadskui. Skaičiavimo centras „Žemprojekte” buvo tinkamiausia vieta „įkurdinti” brangų kompiuterį. T. Majauskas bei V. Zavadskis rūpinosi kompiuterio išsaugojimu. Anuomet su kompiuteriais dar mažai kas mokėjo dirbti, o šiems, profesionaliai valdantiems kompiuterius žmonėms, tai buvo įprasta. Jiems ir buvo pasiūlyta imtis spaustuvės įkūrimo darbų. Tautvydas tapo vadovu, Vidmantas – pavaduotoju. Abu vyrai turėjo profesionalų inžinerinį išsilavinimą, bet spaustuvinininko amatas jiems buvo naujiena. „Į Laisvę” fondo valdyba prikaltino spaustuvinininką Mykolą Morkūną perduoti dalį savo įrengimų naujai steigiamai spaustuvei Kaune.

1992 metais V. Zavadskis buvo pasiūstas pamokyti spaustuvės paslapčių pas M. Morkūną. Su begaliniu užsidegimu ir noru mokėsi spaustuvinininko darbo paslapčių. Jis matė, kad jos vadovas neturi nustatytų darbo valandų. Dirbo šešias dienas per savaitę, išskyrus sekmadienį. „Mokiny”, atėjęs į spaustuvę aštuntą valandą, jau rasdavo joje besisukinėjantį vadovą. Ir taip iki septintos-aštuntos vakaro. Po to pats vadovas parveždavo „mokinį” į bendrabutį. Per pusantro mėnesio buvo įgyta nemažai patyrimo, susipažinta su pagrindiniais spaustuvės darbais. Tais pat metais gruodžio vidury visi numatyti įrengimai, dažų ir popieriaus atsargos buvo sukrauti į jūrinį konteinerį ir iškeliavo į Lietuvą. Spaustuvės mašinos buvo atgabentos į Čikagos geležinkelio stotį, keliavo traukiniu į Niujorką, po to laivas (su perkrovimu) plaukė į Helsinkį, iš pastarojo – keltu į Taliną, iš Talino didžiuliu autofurgonu pasiekė Kauną. Iš Čikagos atvežtos dvi didelės ofsetinės spaudos mašinos, viena pusformatė, popieriaus pjovimo mašina, fotokamera, formos gamybos įrengimai ir nemaža įvairių spausdinimo medžiagų.

1993 metais Kaune oficialiai buvo užregistruota nauja įmonė ir pavadinta „Morkūnas ir Ko” vardu. Įsikūrė Kauno Politechnikos instituto patalpose, pradėjo pirmuosius darbus. Iš Čikagos atskubėjo ir Mykolas Morkūnas, norėdamas kartu su „morkūniečiais” atspausdinti pirmą knygą. Taip išskrido pirmoji kregždė: Alekso Šato knyga „Laisvė be tiesos – nelaisvė”. V. Zavadskis jautriai globojo savo mokytoją Mykolą Morkūną, kuris po penkiasdešimties tremties metų atvyko pirmą kartą į Lietuvą. Anuomet buvo daug keliauta ir važinėta. Aplanė Vilnių, pabuvojo Medininkų pilyje, aplanė seserį Palangoje bei kt.

Po kelerių metų Amerikoje mirė ilgametis spaustuvinininkas, politinių mokslų daktaras M. Morkūnas. „Morkūniečiai” pasirūpino savo pirmtako palaikų perkėlimu į Lietuvą ir palaidojimu Petrašiūnų kapinėse greta žymių kultūros ir meno žmonių: S. Santvaro, Bern. Brazdžionio, A. ir A. Gustaičių, P. Babicko, J. ir A. Grinių, V. Natkevičiaus. Itin daug laiko ir jėgų tam paskyrė V. Zavadskis.

Didi siela

„Morkūno ir Ko spaustuvėje” išibėgėjo darbai, atsirado nemažai užsakymų, reikėjo naujų patalpų ir daugiau darbo rankų. Viktoras Naudžius, fondo atstovas, gyvenantis Čikagoje, pasirūpino naujų patalpų įsigijimu Draugystės gatvėje.

Iš Amerikos buvo perkeltas ir spausdinamas bei platinamas žurnalas „Į Laisvę”. V. Zavadskio rūpesčiu išėjo trisdešimt vienas numeris. Buvo spausdinamos „Laisvės kovų archyvo”, tremties bei rezistencijos tematika knygos. Tradicija tapo knygų, išleistų JAV, perspausdinimas – taip išėjo Juozo Lukšos-Daumanto „Partizanai”, „Laiškai mylimosioms”. Tremtinės, Onos Gaigalaitės-Beleckienės, atsiminimai. J. Staugaičio „Lenos deltoje ne savo noru”. Išspausdinti Mindaugo Bloznelio „Lietuvių frontas”, I ir II tomai (2008). Daugelis išeivių rašytojų perdavė savo knygų rankraščius V. Zavadskui. Išleistos Alės Rūtos, Julijos Švabaitės-Gylienės, prelato Igno Urbono knygos. Rašytojų artimųjų pageidavimų perspausdintos jau anksčiau Amerikoje išleistos Č. Grincevičiaus, J. Blekaičio, A. Radžiaus, S. Ylos, Bern. Brazdžionio, D. Lipčiūtės-Augienės, beveik visos kunigo A. Paškaus knygos.

Spaustuvės paslaugomis naudojosi Kauno Technologijos, Vytauto Didžiojo universitetai; Vilniaus universiteto Humanitarinis fakultetas; Tarptautinių santykių ir politinių mokslų institutas. Buvo leidžiami įvairūs spaudiniai, žurnalai, mokslinė literatūra, knygos. Buvo spausdinami KTU gimnazijos almanachai, mokymo programos bei knygos – metraščiai. Reikia suminėti, kad buvo išspausdinta daug mokslinės literatūros, vadovėlių, žodynų, žinytų anglų-lietuvių bei lietuvių-anglų kalbomis. Leidžiamos esperantininkų knygos.

Ši spaustuvė tapo ir muziejų leidybiniu centru: buvo leidžiamos Maironio lietuvių literatūros muziejaus knygos – archyviniai leidiniai, skirti Jonui Mačiuliui-Maironiui, Petru Babickui, Bernardui Brazdžioniui, Antanui Vaičiulaičiui, Antanui Gustaičiui, Jurgiui Jankui, ir kt. Spaustuvės paslaugomis naudojosi M. K. Čiurlionio Nacionalinis, Kipro Petrausko bei Jono Aisčio muziejai. Spausdinamos kraštotyrinės, pažintinės, kultūrinės, spaudos knygos: Viduklė, Paupys, Raseinių kraštas; Švėkšna; Svėdasai bei kt. Išleistos knygos apie kompozitorių Joną Dambrauską, Kučingį. Nepriklausomoje Lietuvoje atsikūrusi „XXVII knygos mėgėjų draugija” spausdina čia savo Metraščius.

Lietuvos Rašytojų draugijos Kauno skyrius leidžia savo narių knygas. Tradicija tapo Poezijos pavasario laureatų bibliotekėlė. Išspausdintos ir daugelio Kauno rašytojų knygos.

V. Zavadskis, pasišventęs leidėjas, neskaičiavo darbo valandų – dirbo tiek, kiek reikėjo ir net šeštadieniais, jeigu buvo skubus užsakymas. Mokėjo bendrauti su užsakovais, įsiklausydamas į kiekvieno pastabas, pageidavimus. Jis turėjo ypatingą charakterio bruožą – švelnų humorą, kuris gelbėdavo, atrodo, beviltiškose situacijose. Savo energiją išnaudojo dirbdamas prie naujų projektų – tai jam teikė gyvenimo džiaugsmą. Tai buvo didi siela, skubanti daryti ir skleisti gerį. Jis laikė rankose karštai degantį fakelą ir skubėjo jį perduoti ateities kartoms. Tai jam pavyko padaryti, jo darbai nebus užnešti užmaršties dulkėmis... □

NAUJOS KNYGOS

Renata Šerelytė

Rodney David Wingfield

Frosto prisilietimas

Iš anglų kalbos vertė Aistė Kvedaraitė-Nichols.

– Vilnius, Briedis, 2014

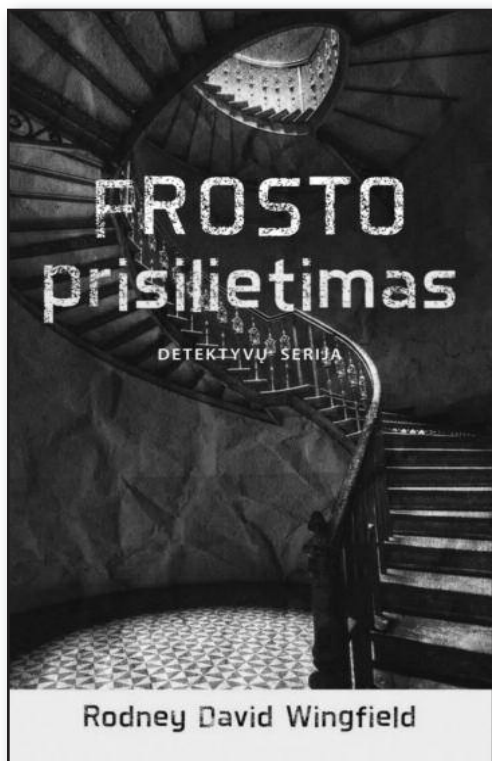
G.K.Chestertonas kadaise parašė esė „Detektyvinei literatūrai apginti“, kurioje teigė, kad detektyvas - ne tik „pilnateisis literatūrinis žanras, jis taip pat ir visuomenės gyvenimo puoselėtojas“. Kiti įdomūs jo žodžiai – kad „tik detektyvuose (pirmiausia juose) atsispindi šiuolaikinio gyvenimo poezija“; „Nevalia pamiršti, kad, kai seklys kiek arogantiškai atsistoja priešais vagių buveines, priešais jų peilius ir revolverius, poetiškas čia būna kaip tik jis – visuomeninio teisingumo pasiuntinys, o plėšikai ir pasiaubėliai – paprastai užmiršti konservatoriai, senosios vilkų ir beždžionių laisvės šalininkai“ (G.K.Chestertonas, „Esė“, 1989, Vilnius, „Mintis“).

Chestertono žodžiai nepaseno, nors žanras iš tradicinio detektyvo išsirutuliojo į kriminalinį romaną, kuriame dėmesys, skirtas visuomeninį teisingumą ikūnijančiai figūrai (sekliui, tyrėjui), gerokai sumenko. Galima sakyti, kad šitaip sumenko ir paties visuomeninio teisingumo sąvoka ir jos reikšmė. Nors visi klasikiniai detektyvai (A. Conan Doyle, A. Christie, G. Simenono kūriniai, pagaliau paties G.K. Chestertono „Tėvas Braunas“) liudija, kad „detektyvo tiesa žmogiška“, ši tiesa šiuolaikiniams kriminaliniams romanams tapo perdėm paprasta. Jų autoriai konstruoja neįtikimus nusikaltimus ir nusikaltėlius, kurių veiksmuose itin daug teatrališkumo, pozos, jie psichologiškai neįtikinami, užtat dirbtinės estetikos jiems netrūksta. Kartais atrodo, kad kriminalinių romanų rašytojai turi poetų dvasią, bet panaudojo ją rašymo verslui.

Tačiau „Frosto prisilietimas“ – ne kriminalinis romanas. Jis aiškiai svyra klasikinių detektyvų pusėn. Pirmiausia, žinoma, tuo, kad čia veikia seklys – detektyvas Džekas Frostas, kuris, koks bebūtų ekscentriškas, iš tiesų yra visuomeninio teisingumo pasiuntinys, o jeigu tai skamba kiek juokingai ir patetiškai, tai reiktų prisiminti Chestertono žodžius apie visuomenės gyvenimo puoselėjimą. Mūsų išpuoselėtose visuomenėse toks „neišpuoselėtas“, aki-brokštus mėgstantis seklys – sveiko žmogishumo balsas. Džeko Frosto ekscentriškumas – ne pigi poza ir ne autoriaus sugalvotas psichologinis triukas, o paprasčiausiai adekvati reakcija į mandagų visuomenės veidmainiškumą, baime dėl mūdoro, politinį korektiškumą, virstantį prisitaikėliškumu ir karjerizmu (tai puikiai iliustruoja policijos viršininkas Maletas). Frostas primena komisarą Megrė tos neafišuojamos „žmogiškos tiesos“ pajauta. Ir nors Frostas neištaria Megrė priklausančios frazės „norėčiau būti žmonių likimų taisytoju“ (iš Frosto lūpų tai nuskambėtų pretenzingai), tačiau impulsyviai, lyg „keliaujantis riteris“ (taip Chestertono esė apibūdinami sekliai) gina žmogishumą. Tarkim, uždarydamas į daboklę nakvynės vietą praradusį valkatą. Bandydamas išgelbėti neteisingai apkaltintą nevykusį plėšiką Stenlį Justasą.

Romanas nuoseklus ir tikslus, su tvirtomis ironiškoms poetėstėms, puikiai prisitaikiusiomis prie taupaus, paprasto autoriaus stiliaus (ko, pavyzdžiui, neretai nepasakys apie skandinaviskus kriminalinius romanus). Geras knygos bruožas – kad jame nesimėgaujama serijinio prievartautojo dvasinės būklės aprašymais ar šiaip kokio maniako išpažintimi. Čia vėl tikslingai suveikia ironija - prievartautojas vos neapsiverkia iš gailėsčio sau, apie savo nusikaltimą laikrašty radęs tik keturias eilutes, o ir tas pačias iškraipytas.

Apie šiuolaikinę poeziją. Radau ir jos – įstrigo sakinytis apie mergaitę, kuri „dėvėjo akinius“ (p. 198). Nė kiek neabejoju, kad tekste gali būti ir daugiau tokių gražių pasąžų, kurie tiesiog apstulbina savo semantinėmis aliuzijomis. Ir visgi tai perdėm surrealistiška, kad patikėčiau, jog tai autoriaus sumanymas. Veikiausiai čia kūrybiškai padirbėjo vertėja.

Jo Nesbø

Sniego senis

Iš norvegų kalbos vertė Giedrė Rakauskaitė.

– Vilnius, Baltos lankos, 2013

Ō ši knyga jau įvardijama kaip kriminalinis romanas. Vadinasi, centre bus ne visuomeninis teisingumas, o pats kriminalas kaip visuomeninis objektas, kaip traukos šaltinis ir juodoji poezijos skylė. Jis aiškiai liudija savo atsiradimą iš kriminalinių TV rubrikų, kad pratęstų ir įtvirtintų tamsią ezoterišką jų nuotaiką kaip visuomenės egzistencinę būklę, kurią būtų galima pavadinti „nuo vieno serijinio žudiko iki kito“. Kriminaliniame romane nveliuojama seklio kaip „visuomeninio teisingumo pasiuntinio“ pozicija, taip pat kaip ir žudiko, maniako ar prievartautojo kaip „beždžionių laisvės šalininko“ pozicija: sakyčiau, kad seklys netgi tampa savotiškai apgailėtiniu ir nė kiek ne geresniu už nusikaltėlį (Haris Hülē - alkoholis, nestabilus, jo šeima iširusi ir kt.), o nusikaltėlis paprastai apgaubiamas hermetiškos paslapties ūku. Matijas, žiaurus serijinis žudikas, serga paslaptiną ligą sklerodermija, nuo kurios kietėja ir bala oda, taigi apibūdinimas Sniego senis jam tinka. Paslaptinų ligų daug, taigi kol kriminalinių romanų rašytojai išsėms visą medicinos enciklopediją ir kiekvienai ligai pritaikys po žudiką maniaką, galime būti ramūs - šio gero neprietrūks.

Visgi lieka neaišku, kodėl Matijas ima žudyti. Lyg ir dėl to, kad serga nepagydoma liga, lyg ir dėl to, kad vaikystėje matė svetimaujančią motiną, o gal ir dėl to, kad šitaip atsiskleidžia jo kūrybiškumas. Bet, tiesą pasakius, argi tai svarbu, kai nusikaltimai taip išpūdingai aprašyti ir kelia tokį ažiotažą visuomenėje?.. Ar visuomenei apskritai reikia seklio kaip „teisingumo pasiuntinio“ - gal veikia juokdario, atpirkimo ožio, televizijos šou žvaigždės?.. O nusikaltėlis? Ką jis savo nusikaltimais norėjo įrodyti? Pasakyti? Ar apskritai nusikaltimu galima ką nors pasakyti?.. Kadangi romane labai daug neištikimybės, kyla mintis – gal tai bausmė už palaidumą?.. Ir nors iš aprašomų moterų ir vyrų santykių susidaro išpūdis, kad pasvetimeauti įprasta kaip išsivirti kiaušinių ir tai tapę beveik rutina, visgi kai kuriems žmonėms dėl to kažkodėl skauda širdį. Tai dažniausiai apgauti vyrai – negražūs, juokingi, negalintys niekuo ypatingu pasigirti. Jeigu toks taptų žudiku, suprasčiau, ir jeigu nužudytų pagautas pykčio, o paskui nežinotų, kur dėtis, suprasčiau dar labiau. Bet tai jau primena seną gerą detektyvą, kuriame kaip nepajudinas flagštukas stūkso „žmogiška tiesa“.

Matijas – gražuolis, tiesa, jo grožis kiek baugus dėl to, kad jam trūksta krūtinės spėnelių, dėl to jis vaikystėje patyrė patyčių ir panašiai. Gal dėl to jis ir ėmė žudyti?.. Kai žmogui kažko trūksta... nežinia, ką jis gali padaryti. O dar tos patyčios. Visi gi tokie jautrūs kaip mimozos, tik ir lauk po gimnazijos baigimo pasipilančių serijinių žudikų. Šiek tiek gąsdina ir šaltas, bedžiaugsmis knygos stilius, šio išpūdzio neišblaško ir bandymai parironizuoti, kurie atrodo dirbtini, pritempti. (Kitaip ir negali būti, nes jeigu tekstas taptų ironiškas, tai toji ironija atsigrežtų prieš patį autorių ir jo išpūdingą, vykusiai sunertą scenarijų).

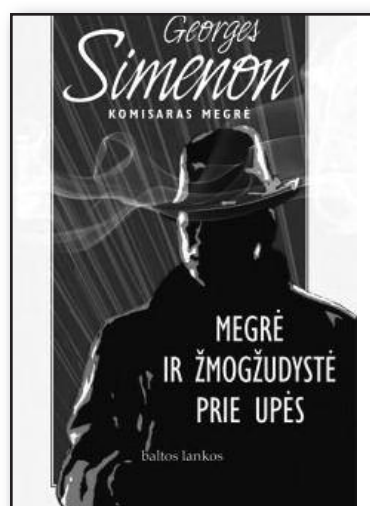
Tiesą pasakius, man pikta dėl sniego senio. Šitaip suniokoti tyrą, nekaltą besmegeinį, paversti jį žudiku maniaku!.. Kas kitas – pliušinis meškiukas, Pepė Ilgakojinė?.. Finalinė scena su milžinišku sniegu seniu miegamajame ir su moteriške, sėdinčia ant jo pečių ir laukiančia, kol elektrinė kilpa, seniui tirpstant, perrėš jai gerklę – baisiai teatrališka ir pretenzinga, net kažkoks kvailas juokas suėmė, įsivaizduojant, kaip Matijas tempia į miegamąjį šitiek sniego. Kaži, ar tiek buvo prisnigę? O jeigu kiemsargis jau buvo nukasęs?.. Šiaip jau kažkodėl kriminaliniai serialai ir romanai labai pabrėžia maniakų preciziškumą. Bet pamiršta kiemsargį. O nereikėtų pamiršti.

Georges Simenon.

Megrė ir žmogžudystė prie upės

Iš prancūzų kalbos vertė Vilius Litvinavičius.

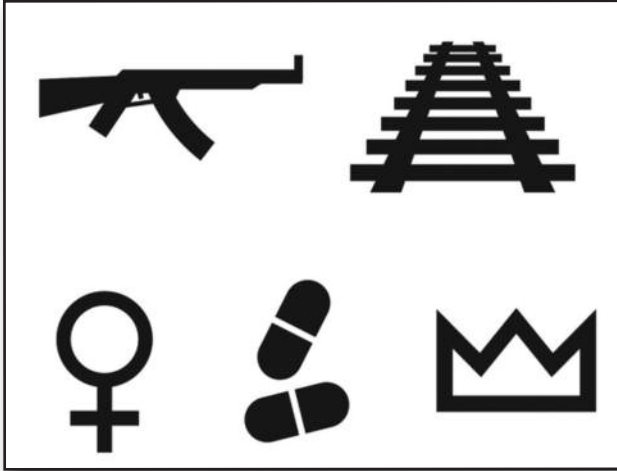
– Vilnius, Baltos lankos, 2012

Daugelis komisaro Megrė bylų - ekranizuotos kaip ir „Frosto prisilietimas“, ir jas taip pat įdomu žiūrėti, ir visų pirma dėl to, kad čia niekur neskubama. Komisaras Megrė turi laiko stebėti situaciją, sekti nusikaltėlius, tuo pat metu ramiai išrūkydamas pypkutę ir išgerdamas taurelę. Mūsų televizinininkai anonsą serialui „Komisarui Megrė“ suformulavo šitaip: Megrė – pagyvenusių televizijos žiūrovių simpatija, „ištikimas pypkei, taurelei ir nusikaltimams“. Taigi iš anonso galima spėti, kad Megrė – senas girtuoklis, užkietėjęs rūkalius ir gal netgi žudikas, nes ką gi reikštų ta ištikimybė nusikaltimams? Taigi tikrai ne ištikimybę žmogui, nors būtent tai televizinininkai ir turėjo pabrėžti. Bet jie, kaip matyti, Megrė neskiria nuo Puaro ir nuo mis Marpl. Toks nveliavimas turi savotiško žavesio, nes liudija, kad demokratija pažengė toli į priekį ir aplenkė socializmą, kuris irgi „yginio“ nelygius ir išsiskiriančius.

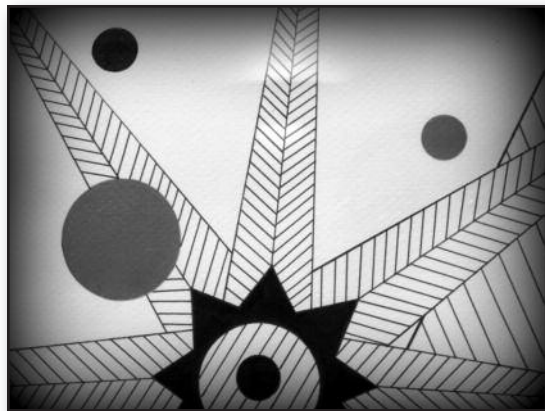
Nukelta į 8 psl.

Kultūros kronika

Lapkričio 5–13 dienomis Lietuvos nacionaliniame dramos teatre (LNDR) publikai duris atvers „Naujosios dramos dienu 2014“ (NDD) kūrybinės dirbtuvės, skirtos skatinti naujas kūrybines idėjas ir originalios dramaturgijos statymą. Skirtingi menininkai atskleis žiūrovams kūrybinį procesą, pasidalins būsimų darbų sumanymais. NDD programoje – režisierių Yanos Ross, Birutės Mar, Marit Sirgmetės (Estija) ir Simonos Biekšaitės režisuoti skaitymai bei du susitikimai su užsienio kūrėjais – ukrainiečių „Maidano dienoraščiai“ ir Vokietijos „Deutsches Theater“ spektaklio „Oidipo miestas“ videoperžiūra. „Naujosios dramos dienos 2014“ lapkričio 5 d. pradės Ukrainos ir lietuvių teatro parengtas skaitymas pagal dokumentinę pjesę „Maidano dienoraščiai“, kurią pristato kūrybinė kompanija „Ukrainos naujoji drama 2014“.

Spalio 25 d. Lietuvos Respublikos ambasadoje Vašingtone įvyko Petro Geniušo (fortepijonas) ir Liudo Mockūno (saksofonas) koncertas „Jūra miške“. Projektas „Jūra miške“ – tai improvizacija Mikalojaus Konstantino Čiurlionio, Broniaus Kutavičiaus, Felikso Bajoro, Juliaus Andrejevo kūrybinių motyvais. Ši koncertinė programa, kurios pavadinimas asocijuojasi su M. K. Čiurlionio simfoninėmis poemomis „Jūra“ ir „Miške“, pirmą kartą buvo atlikta 2011-aisiais, Čiurlionio mirties 100-mečio paminėjimo metais. Muzikantai, remdamiesi M.K. Čiurlionio palikimu, improvizuoja vis atradami naujų, netikėtų posūkių bei susitikimų M. K. Čiurlionio muzikos erdvėse.

Spalio 27 dienos atidaryta ir iki lapkričio 21 dienos Rudolf Steiner namuose Londone veiks lietuvių menininkės Gedvilės Bunikytės paroda „Unity – Inner and Outer Aspects of Reality“. Gedvilė Bunikytė savo kūryboje domisi filosofija, psichologija, religija, dvasingumu ir mistika. Rudolf Steiner namuose, pasak menininkės, eksponuojami darbai pristato susijungimo idėjų tarp vidaus ir išorės, tarp to, ką žmogus mato ir ko nemato. Todėl vizualiai kūrėjos darbuose galima įžvelgti augalus, kalnus, namus, miestus, žemėlapius, laiškus arba atomus, dimensijas ar energetinius spindulius. Kurdamena menininkė visada renkasi tas pačias linijas, formas ir spalvas: juodą, mėlyną, raudoną. Norėdama išgauti apskritimo formą menininkė nenaudoja skriestuvo, o mieliau renkasi puodelį ar lėkštę.

Spalio 31 – lapkričio 2 d. Umėjoje (Švedija) surengtas lietuviško kino savaitgalis, pakvietęs švedų žiūrovus išsamiau susipažinti su lietuvišku praeities ir dabarties kinematografu. Tris savaitgalio dienas sinefilų pamėgtame „Folkets Bio Umea“ kino teatre suksis 14-os įvairių žanrų lietuviškų filmų programa, į kurią įtrauktos dvi pilnametražės vaidybinės juostos – Gyčio Lukšo „Duburyš“ ir Audriaus Juzėno „Vilniaus getas“, trys lietuvių poetinės sovietmečio dokumentikos grynuoliai – Roberto Verbos „Šimtamečių godos“, Almanto Grikevičiaus „Laikas eina per miestą“ ir Henriko Šablevičiaus „Kalionė ūkų lankomis“, dvi trumpametražių filmų programos – įvairių festivalių prizais įvertinti Audriaus Stonio, Arūno Matelio ir Giedrės Beinoriūtės dokumentiniai, Linos Lūžytės, Ievos Veiverytės vaidybiniai ir Jūratės Leikaitės, Skirmantos Jakaitės, Solveigos Mastekaitės animaciniai filmai. Lietuviško kino savaitgalio programą vainikuos du dokumentiniai pilnametražiai filmai, sukurti pastaruosius kelis dešimtmečius Lietuvoje gyvenančio švedo Jono Öhmano, kino režisieriaus, žurnalisto, vertėjo, kuris yra ir lietuviško kino savaitgalio Umėjoje vienas iniciatorių.

BALTIC MUSIC FESTIVAL IN LONDON
MUSIC FROM LITHUANIA, LATVIA AND ESTONIA

2nd November, 2014, 6 pm
Lithuanian Music: Works by Anatolijus Šenderovas.
Orphic Trio: Orpheus Papafilippou - violin,
William Routledge - cello, Rimantas Vingras - piano.
David Josefowitz Recital Hall, Royal Academy of Music, NW1 5HT

3rd November, 2014, 1 pm
Latvian Music: Works by Vītolis, Porieta, Pavasars, Zilinskis, Pelēcis.
Aneta Graudina, violin
Rimantas Vingras, piano
St Peter's Church, Notting Hill, W11 2PN

6th of November, 2014, 1 pm
Estonian Music: Works by Eller, Tubin, Rääts, Pärt, Kõrvits.
EST Ensemble: Kaija Lukas - violin, Marika Krup - violin,
Siti Lust - double bass, Mirjam Mesak - soprano,
Kristina Rokashevich - piano.
St John's Church, Notting Hill, W11 2NN

8th of November, 7 pm
Choral and Instrumental Music by Baltic Composers.
Works by Mikšins, Augustinas, Bružins, Bartulis, Jukavičius, Vaskis, Pärt
International cellist Anup Kumar Biswas, Orphic Trio,
Lithuanian Choir Gausa, director Rita Gužauskienė
All Saints Church Notting Hill, W11 1JE

9th of November, 3 pm
Young Baltic Talent
Concert by award-winning young Estonian, Latvian and Lithuanian
musicians from London's premier music schools.
David Josefowitz Recital Hall, Royal Academy of Music, NW1 5HT

www.litsmeet.co.uk

Lapkričio 2 d. Londone prasidėjo savaitę truksiantis Baltijos muzikos festivalis. Jo programoje – penki koncertai, kuriuose klausytojams bus pristatyti Lietuvos, Latvijos ir Estijos kompozitorių kūriniai. Baltijos muzikos festivalį rengia Londono „Santaros-Šviesos“ klubas, bendradarbiaudamas su Jungtinės Karalystės baltų taryba. Festivalis prasidės lietuvių kompozitoriaus Anatolijaus Šenderovo kūrybinių koncertu Londono karališkojoje muzikos akademijoje. Klausytojai galės išgirsti A. Šenderovo „Cantus in memoriam Jascha Heifetz“ smuikui, „M. K. Čiurlionio eskizus“ fortepijonui, fortepijoninį trio Nr. 2 bei „Giesmę ir šokį“ smuikui, violončelei ir fortepijonui. Visus juos atliks ansamblio „Orphic Trio“ nariai: Orpheus Papafilippou (smuikas), William Routledge (violončelė) ir Rimantas Vingras (fortepijonas). Koncerte dalyvaus ir pats autorius. Jis su violončelininku William Routledge atliks „Sulamitos giesmes“.

Naujos knygos

Atkelta iš 7 psl.

Regis, W. Faulkneris yra pasakęs, kad G.Simenonas rašo kaip Čechovas. Simenono stilius apgaulingai paprastas – čia nieko nėra efektingo, nieko, kas galėtų sujaudinti prie kriminalinio baroko įpratusius skaitytojus. Tačiau turi neįkainojamą bruožą – įtikinantį psychologizmą, charakterių gyvybę.

Todėl Simenono romanuose vėl atsiskleidžia tai, ką Chestertonas vadina „žmogiška tiesa“. Megrė bylose pasitaiso visokių žmonių ir visokių situacijų, tačiau komisaras nėra aklas įstatymo sargas. Kartais žudiko gaila labiau, negu jo aukos. Priklausymas vienam ar kitam socialiniam sluoksniui nelemia pasmerkimo ir nesukuria absoliutaus alibi, todėl patilčių klošaras gali būti teišus, o grafas – ne. Mirtis - mįslė, nes nežinai, kas ją inspiravo, neretai pasitaiko, kad pati auka, nes elgėsi taip, kad nusipelnytų mirties kaip atpildo. Ir ne pats nusikaltimas čia svarbiausias, ne mirties rūšis, pobūdis, jos estetika ar bjaurumas, ne ezoterikos dūmų paskleidimas. Simenonui svarbiausia ne **kaip**, o **kodėl** taip atsitiko. Todėl ir jo Megrė – ne teisėjas, ne kaltintojas, ne triukų atlikėjas, jis negaudo nusikaltėlio, šokinėdamas nuo vandens bokšto ir panašiai, todėl šiuolaikiniam skaitytojui, įpratusiam, kad detektyvai narpliotų nusikaltimus lakstydami ir šokinėdami nuo tramplinų, gali pasirodyti nuobodūs. Bet toks jau jis yra, tas Megrė. Mąstytojas, analitikas, pagaliau, jei tik pasitaiko proga, ir savotiškas „žmonių likimų taisytojas“. Išvalgus psichologas, narpliojantis ne tik nusikaltimo detales, tačiau sugebantis pažvelgti ir į žmogaus širdį.

Šio romano siužetas – vienas iš tų, kuriame aukos ir žudikas verti tiek pat gailėsčio, kiek ir įvykusio atpildo. Prie kanalo, kuriuo keliauja baržos, arklidėse randamas gražios, prabangiai vilkinčios moters lavonas. Tai Meri, turtingo anglo, sero Lempsono, žmona. Tačiau, Megrė benarpliojant nužudymą, išaiškėja, kas yra kas: kad Meri – visai ne Meri, o žudikas, grubus arklių varovas Žanas – visai ne Žanas, o daktaras Daršambo, buvęs katorgininkas (kaip panašu į „Vargdienius“!). Meri – jo žmona, žadėjusi sekti paskui jį į katorgą, nes pati prisidėjo prie nusikaltimo, vėliau savo pažadą pamiršta ir toliau aistringai naudoja gyvenimo malonumais. Nužudomas mylimą moterį, Žanas taip atima ją iš turtingo ir abejingo sero Lempsono. Vargu ar tiktų vadinti tai kerštu už neišpildytą pažadą sekti į katorgą; tai skaudi žmogžudystė, iš neviltingos, iš bejėgystės. Galbūt todėl mirštančio Žano akyse sustingo „bėgalinio liūdesio išraiška“ (p.144).

Meilės ir mirties sąsajos Simenono kūriniuose tokios stiprios, kad joms nereikia puslapių trunkančių asmeninių santykių aprašinėjimo. Paties Megrė asmeninis gyvenimas kaip savitas „dorybės“ leitmotyvas („dorybė – tai pats drąsiausias ir slapčiausias sąmokslas“, - tvirtina Chestertonas) nuskamba bene visose serijos apie Megrė knygos. Ir nors vienas iš Simenono personažų, ištvirkęs teisininkas, pikta pajuokavo, kad Megrė – pilkas tipelis, kuriam neužtenka vaizduotės būti neištikimam savo žmonai, reikėtų žinoti, kad taip kalba „beždžionių laisvės šalininkas“. O Megrė yra „keliaujantis riteris“.

Literatūra ir menas, 2014 lapkričio 7